A könnyebb az, hogy elfelejti magyar kötődését és átszáll a másik csónakba. A nehezebb az, hogy ragaszkodik ahhoz a háromszáz éves tradícióhoz és múlthoz, amely immár szülőföldje: Erdély és amelyhez annyi szál kapcsolja s ahonnan a magyar és nemzetközi politikai, katonai, tudományos életnek oly sok képviselője származott. Sokan itt vannak közöttünk, sokan szerte a nagyvilágban. Azért lehettek nagyok, mert vállalták a magyarságot, akár a 48-as szabadságharcban, akár máskor. Ez a hagyomány, ez a háromszáz év, ez a kulturális és egyéb kötődés vajon elegendő-e ahhoz, hogy a nehezebb utat válasszák és megmaradjanak Romániában, Erdélyben magyarnak, magyarörménynek? Meglátjuk.
Köszönöm, hogy meghallgattak.

******

„Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeinkért”

elhangzott a Terézvárosi Napok 2000. című rendezvénysorozat keretében
a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
kiállításmegnyitó hangversenyén október 14-én

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Vendégeink!
Szeretettel köszöntöm Önöket, elsősorban Wertán Zsoltnét, a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat új elnökét, házigazdánkat.
Örömmel tettem eleget annak a felkérésnek, hogy a magyarországi magyarörménység, a történelmi örmény kisebbség képviseletében alakult Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében néhány gondolatot elmondjak. Egyúttal felhasználom az alkalmat, hogy bemutatkozzam úgy is, mint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke, amely elsőként és tudtommal Magyarországon egyetlenként, az örmény kisebbségen belül mindenképpen - négy kerületi önkormányzat, a II., VI., IX. és XI. kerület társulása, amelyhez csatlakozott az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is.
Az "*Örmények a Délvidéken*" című, itt látható szép kiállítási anyagot a társulás a Szegedi Örmény Kisebbségi Önkormányzattól kapta kölcsön, hiszen a gyűjtemény Kulturális Egyesületünk Csongrád Megyei Klubjával közösen jött létre. A kiállítás a történelmi múltba tekint vissza, bemutatva az örmény néptöredék vándorlását, hazára találását, magyarrá válását, de kulturális identitásának mai napig tartó őrzését is.
És ez a legfontosabb, mert nem szabad elfelejtenünk ősi örmény gyökereinket, sokszor nekünk is tanulnunk kell az ősi örmény kultúrát. Erre egyetemesen szüksége van a világnak, egyetemesen szüksége van a magyar nemzetnek, hogy megismerje, milyen néptöredék élt itt vele egy hazában, magyarrá válva, magyar anyanyelvet beszélve, de ősi örmény gyökereit és kultúráját ápolva. Nyolcszáz évvel ezelőtt, a XIII. század elején űztek el otthonunkból, Aniból, az „ezeregytornyú” székesfővárosból. Azóta ez a néptöredék többszáz éven keresztül vándorolt, míg a XVII. század közepén talált új, igazi befogadó hazát magának Erdélyben. Apafy Mihály fejedelem nagy érdeme, hogy a törökvilág dúlta Erdély csonka társadalmát felélénkítve befogadta az örmény kereskedőket és iparosokat. Őseink meghálálták a befogadást és igazán a magyar nemzet részévé váltak. A Szent Korona palástja alá helyezték magukat és római katolikus hitüknek megfelelően, örmény rítus szerint élték mindennapjaikat. Kezdetben zárt kolóniákban, később, a XIX. század utolsó harmadától szétszóródva az egész Kárpát medencében, de - hozzátehetem - az egész világon.
Ennek egyik előidézője a trianoni békediktátum volt, amelynek következtében örmény származású, de magyar őseink nem örménységüket, hanem magyarságukat hangsúlyozva nem tették le a hűségesküt a román államnak, inkább elhagyták hazájukat, szülőföldjüket. Akik elkerültek az anyaországba, újra kellett kezdjék életüket, egzisztenciájukat. Akik otthon maradtak, kisemmizve tengődtek. A második világháború, majd az utána következő, négy évtizedes kommunista rémuralom a magyarörmény családokat is ismét súlyosan érintette. Korábbi egzisztenciájukat elvesztették, hiszen köztudomású, hogy a közigazgatás, a politikai

élet, a tudományos élet minden területén kiemelkedő szerepet viseltek és foglaltak el elődeink. Mondhatnám, káposzta savanyításától kezdve vagon kirakodásáig minden munkát elvállaltak, hogy családjukat fenntartsák, de magyarságukat akkor sem tagadták meg.
Ezzel a múlttal kell számolnia minden magyarörménynek, a hazai történelmi örménységhez tartozónak. Ezzel a múlttal, amely minden baj ellenére hazájához hű állampolgárokat nevelt. Ezt semmilyen körülmények között nem hagyták fel és nem hagyjuk fel mi sem. Nem hagyjuk el római katolikus hitünket sem, hiszen a Magyar Katolikus Egyház részét képező, annak részegyháza a mi örmény szertartású, római katolikus egyházunk.
Itt soha nem volt ortodoxia, nem voltak ortodox örmények, mint azt a mai politika állítja. Nem voltak örmény nyelvet beszélő örmények, csak a XX. század eleji genocídium elől menekült ide néhány család, amelyek itt maradtak. Többségük tovább ment Amerikába vagy Nyugat-Európába. Ma már csak a XX. század utolsó harmadában betelepült örmények beszélik az örmény nyelvet. S hál' Istennek beszélik, hiszen ők azok, akik tarthatják a kapcsolatot a mostani Örményországgal, amely nekünk nem hazánk, mi csak őshazánknak érezzük.
A mai élet, sajnos, politikai és gazdasági megfontolásból kettéválasztotta a hazai örménységet. Mi jó szívvel fogadtuk be a betelepülőket, hiszen nem felejtettük el, hogy őseinket is jó szívvel fogadták be egykor Erdélyben.
Fájdalom, jelenleg a betelepülők egy része elfelejtette ezt a gesztust. Kívánom nekik, hogy tanulják meg a mi európai, középeurópai társadalmi érintkezési formáinkat, magyar hazánkhoz való hűségünket és ebből építkezve talán ők is úgy fogják érezni, hogy hazájuk e táj.
Kissé meghökkenten vettem kezembe egy fotót, amelyet most juttatott el hozzám egyik egyesületi tagtársam. *(A képet lásd előző oldalunkon - a szerk.)* Ez a fotó Kiss Ernő aradi vértanú, altábornagy nemrég avatott emléktáblájáról készült. Mint tudjuk, a 13 aradi vértanú közül ketten voltak örmények: Kiss Ernő és Lázár Vilmos. Kiss Ernő az én családomhoz is tartozik. Azért nézem meghökkenten e képet, mert nem tudom kiolvasni, mi van a bronz domborű alá írva. Örményül van valami, alatta magyarul, hogy Kiss Ernő. Hát én, mint a történelmi örménység egyik hazai képviselője és mint Kiss Ernő egyik oldalági rokona, kikérem magamnak, hogy örményül írják ősöm nevét egy táblára, mert ő már nem beszélte azt a nyelvet, ő magyarörmény volt, tehát örmény származású magyar. Azt hiszem, közösségünk valamennyi tagja kikéri magának ezt a történelemhamisítást.
A történelmet nem lehet meghamisítani, mert az tényekből áll. A mi szerepünk az, hogy a tényeket rögzítsük, ami még nincs rögzítve és megóvjuk, megmentsük a harmadik évezred számára. Éppen ezért szövetkezett a történelmi örmény kisebbség, hogy ennek az értékmentésnek hiteles módját és módszerét alkalmazva, valóban megmentse a mi történelmileg is bizonyított szerepünket a világtörténelemben, a magyar történelemben. Ezért tartjuk fontosnak, hogy minél többször rendezzünk ilyen csodálatos kiállításokat. Ezért tartjuk fontosnak kiadványokban, reprint könyvekben lerögzíteni történelmi és kulturális szerepünket a magyar társadalomban. Ezért tartottuk fontosnak, hogy a millennium évében megrendezzük harmadik egyházi és világi konferenciánkat, amely szeptember 29-től október 1-ig tartott: lerögzíteni kívántuk, hogy az Erdélyben otthon és hazánkban itthon élő magyarörmény egy család. Ezért volt itt közel ötven fő, valamennyi erdélyi közösségünk küldötte, velünk együtt. Itt voltak egyházi kórusaink, örmény szertartású római katolikus egyházunk gyergyószentmiklósi és szamosújvári kórusai, hogy ismét hallhassuk azokat a szép saragánokat, amelyeket mi ugyan már nem tudunk, de amelyeket őseink még énekeltek, s Erdélyben máig éneklik.
S azért volt fontos ez a konferencia, hogy bemutathassuk két új kiadványunkat is. Az egyik: a történelmi örmény kisebbség, az Örmény származású magyar nemesi családok genealógiája, amely Gudenus János József genealógus munkája, s amely 63 színes címerrajzzal színesítve

53 magyar nemesi családot mutat be. Természetesen a címereket az Erdélyi Nagyfejedelemség címere vezeti be, hiszen a mi szülőföldünk Erdély és abban a korban kaptuk meg a letelepedési, majd később a honfiúsítási engedélyt, amikor még az a címer volt az érvényes. Másik kötetünk a második egyházi konferencia anyagát tartalmazza, amelyet tavaly, 1999. november 20-21 között Szamosújváron tartottunk. Szamosújvár az erdélyi örménység székesfővárosa, székesegyháza is ott található. Az Erdélyben élő örmény katolikusok apostoli kormányzója, dr. Jakubinyi György gyulafehérvári püspök. Ez a kötet, majd a későbbiekben megjelenő harmadik konferencia kötete rögzíti az utókor számára, hogy kik vagyunk.
Ez a történelmünk és ez a kultúránk. Ezt már nem lehet meghamisítani. Nem engedjük. Ugyancsak nem fogjuk engedni, hogy egyházunkat kisajátítsa a nemrég alakult, ismeretlen hitelveket valló, (talán ortodox?) Magyarországi Örmény Egyház.
Sajnos, történt egy atrocitás egyházi kongresszusunk utolsó napján az Orlay utcai plébánián, ahol az újonnan betelepülők nagyszámú idegen ember beszervezésével megzavarták rendezvényünket. Megakadályozták a plébánosunkkal megbeszélt zártkörű találkozó megtartását. De dr. Paskai László bíboros úr fővédnökünk helyettese, dr. Csordás Eörs kanonok úr segített részben megoldania a helyzetet, így legalább az erdélyi vendégeink meglátogathatták az örmény múzeumot.
Egyet azonban ne felejtsünk, és erre mindig felhívom a tisztelt magyarörmények figyelmét: a jogainkat nem hagyjuk, mert aki felhagy a jogaival, az már többé nem magyarörmény. Nem saját maga számára, hanem a társadalom számára, hiszen nem is tudnak róla. Tessék az érdekeinket megfelelően képviselni azokon a helyeken, ahol állunk! Ha suszter vagyok, hát ott, ha ügyvéd vagyok, hát azon a helyen! Kiállni őseinkért, múltunkért, eredményeikért. Hiszen nem azért adták az aradi vértanúk életüket a magyar szabadságért, hogy most olyanok büszkélkedjenek velük, akiknek közük sincs hozzájuk, s ráadásul a leszármazottaikat megtagadják.

dr. Issekutz Sarolta

******

Alávarrás

Az emléktáblát ábrázoló kép címe lehetne: *Ernő, Hamlet és Alex* - ha ez a lap vicclap volna.
De ne viccelődjünk. Miként kerülnek bizonyos nevek egy táblára, annak a vésnök a megmondhatója.(Illett volna ráírni a meghívó képes-lapra, hogy ki alkotta magát a képmást! Az a gyanún, hogy Jengibarian Mamikon.)
Mindenki által hozzáférhető dokumentum az 1983-ban Budapesten kiadott "*Az aradi vértanúk"* című dokumentumgyűjtemény. A dokumentumok egy részét németből kellett fordítani, hiszen a tiszteket osztrák hadbíróság elé állították. De vannak magán-levelek is, amelyeket például kivégzése előtt Kiss Ernő a börtönből írt a leányainak, Bobor Györgynének és Dániel Jánosnénak. A korabeli arisztokrácia szokása szerint, ugyancsak németül. Sehol az a bizonyos örmény nyelv...
"Az az örmény, aki örményül beszél!" - fejünkhöz vágták mostanában néhányszor. Kovács Mihály (Kiss Ernő egykori huszárja) és Vörös Márton komornyik, akik a vértanú altábornagyot a kivégzés utáni éjszakán eltemették, véletlenül sem említenek örmény szöveget, levelet, beszédet. "Vendégek voltak a Verzár Annánál. Az urak közül Patrubány is megérkezett, Gyertyánffi Dániel pedig azt kérdezte, jól láttam-e, hogy hol volt Kiss Erneszt. *(Hol hevert a teste a várárokban - dcs)* Együtt voltak akkor ezek az örmények mind. /.../ A Karátsonyi Emánuelné is ott volt, ez járt ki a cselédek közé, mert a Verzár Anna, aki nagyon szerette a Kiss Ernesztet, belebetegedett." - mondta jegyzőkönyvbe Vörös Márton 1896-ban, két tanú jelenlétében.